

De Christenen in Irak

Meer dan alleen vluchtelingen

Zijaanzicht van de recent gebouwde Assyrisch-apostolische kathedraal van Aynkawa-Erbil, Noord-Irak.
(Foto: M. De Vrij)

Om naar de werkelijkheid van de Iraakse christenen te kijken zijn er verschillende manieren mogelijk. De focus op de enorme en dramatische vluchtelingenproblematiek heeft ongewild tot gevolg, dat een aantal ontwikkelingen in Irak zelf onderbelicht blijven. Zonder afbreuk te willen doen aan het belang van het schrijvende vluchtelingenprobleem, gaat deze bijdrage van Herman Teule in op de mogelijkheden en moeilijkheden met betrekking tot het handhaven van een christelijke presentie in Irak.

Een van de belangrijkste karakteristieken van de christelijke bevolking in Irak (nu nog 200.000 à 250.000 personen, maar nauwkeurige schattingen ontbreken) is het sterke bewustzijn (mede) de oorspronkelijke bevolking van het land te vormen. Numeriek zijn de christenen een kleine minderheid, maar als *autochtone* minderheid willen ze de rechten die hun toekomen. Ze claimen deze vanuit het bewustzijn dat ze op belangrijke wijze hebben bijgedragen aan de wording van de Iraakse staat zoals deze er nu uitziet,

en aan de lokale Arabische cultuur in het algemeen. Vanuit deze optiek hebben christelijke partijen deelgenomen aan de discussie over een nieuwe grondwet en de plaats van de christelijke minderheid daarin.

‘Chaldo-Assyriërs’

De Assyrische Demokratische Beweging (ADB) is een politieke partij die een grote rol heeft gespeeld in Iraaks Koerdistan, toen deze regio met steun van de VS een zekere vorm van autonomie kreeg na 1991. Op initiatief van de ADB besloten de in verschillende denominaties uiteenvallende christenen in het Irak van na Saddam aan het politieke debat deel te nemen onder één gemeenschappelijke naam, de ‘Kaldo-Ashuri’ of Chaldo-Assyriërs. Deze naam zou een overstijging moeten betekenen van de traditionele confessionele opdeling in verschillende kerkgenootschappen: de Chaldeeuwse Kerk, de Assyrische Kerk, enzovoorts. De kerkgemeenschappen leken akkoord, en inderdaad vinden we de nieuwgekozen naam ook terug in artikel 53d van de voorlopige grondwet, die goedgekeurd werd op 30 juni 2004. Dit artikel spreekt over de “administratieve, culturele en politieke

rechten van de Chaldo-Assyriërs". Helaas trok een aantal partijen en kerken zich terug van het besluit van een gemeenschappelijke naam; bij de verkiezingen van 30 januari 2005 presenteerden de christenen zich op verdeelde wijze. De nieuwe assemblee had tot taak de definitieve grondwet voor te bereiden en inderdaad is in de tekst van de huidige constitutie (art. 125) niet langer sprake van Chaldo-Assyriërs, maar van de "administratieve, politieke, culturele en educatieve rechten" van de Chaldeeërs, Assyriërs, Turkmene – alsof het gaat om verschillende christelijke etnische groeperingen.

Verdeeldheid

Uit deze discussie wordt zichtbaar hoe verdeeld de christelijke gemeenschap van Irak is, hetgeen haar extra kwetsbaar maakt. Enerzijds is er een verdeeldheid tussen politieke en kerkelijke opstellingen, waarbij men de vraag kan stellen of de weigering van bepaalde kerkleiders om te opteren voor een gemeenschappelijke politiek-etnische naam niet is ingegeven door angst om aan invloed te verliezen. Traditioneel hebben de kerkelijke leiders grote invloed op heel het sociale en politieke leven van hun gelovigen en overstijgt hun rol die van een louter religieus leider. Anderzijds moet geconstateerd worden dat, ondanks veel positieve oecumenische initiatieven, er ook intern-kerkelijk géén eenheid is: er heerst een zekere spanning tussen zelfstandige Oriëntaalse Kerken en met Rome geunieerde gemeenschappen, welke laatste ook onderling hun eigen rivaliteiten hebben.

Tenslotte is er ook niet één enkel christelijk politiek geluid: er zijn verschillende christelijke partijen en ook christenen die ijveren binnen een Koerdische of nationale (federale) partij.

Hervestiging

Sinds de periode dat de discussies over een gemeenschappelijke naam plaatsvonden, maken de christenen een enorm moeilijke periode door. Deze is nog niet afgesloten: in oktober 2004 waren er systematische aanslagen op christelijke kerken in Bagdad en Mossul. In 2008 werd Mossul zwaar getroffen door de moord op verschillende priesters en de ontvoering van de Chaldeeuwse aartsbisschop Faraj Raho, wiens lichaam dood werd teruggevonden. Een van de gevolgen is dat er een grote vluchtingenstroom op gang is gekomen, naar het buitenland (Jordanië, Syrië, Turkije; Europa, VS, etc.), maar ook intern, naar het Noorden van Irak, specifiek Koerdistan, waar de christelijke

bevolking in minder dan drie jaar verdubbeld is, van 50.000 naar 100.000. Dit is mede het resultaat van een intensieve hervestigingcampagne, georganiseerd door de Koerdische autoriteiten, vooral de Koerdische Democratische Partij (KDP), met actieve medewerking van christelijke politici van verschillende confessionele achtergrond. Een van de motoren achter deze campagne is Sarkis Aghajan, minister van financiën in de Koerdische regionale regering tot oktober 2008. Wat dit hervestigingprogramma betreft: de realisaties door hem in gang gezet en gefinancierd zijn indrukwekkend: de bouw of herbouw van meer dan 120 christelijke dorpen, het creëren van veiligheid, enzovoorts. Daarnaast mag men ook niet blind blijven voor de vraagtekens die dit project oproept. Is het meer dan een tijdelijke opvang? Welke zijn de economische vooruitzichten? Welke zijn de eventuele Koerdische politieke bijbedoelingen? Wat is de duurzaamheid van deze initiatieven?, een pertinente vraag, gezien het feit dat de initiator ervan van het politieke terrein verdwenen lijkt te zijn. Wat betekent het te leven als christen (vaak Sureth- of Arabischtaalg) in een Koerdische omgeving? Op deze laatste vraag hoort men zowel positieve als negatieve antwoorden. Sommigen kijken naar het verleden, dat inderdaad gekarakteriseerd is door grote animositeit tussen beide bevolkingsgroepen, met evenwel ook uitzonderingen. In deze optiek leggen eeuwen van strijd de verhoudingen ook voor de toekomst vast.

Anderen wijzen op de ontwikkelingen van de laatste jaren: een Koerdische Autonome Regio waar de christenen een aantal zaken hebben kunnen realiseren op cultureel, politiek en educatief terrein. Zij zien de huidige ontwikkelingen als een kans, vooral nu de situatie in centraal Irak steeds grimmiger wordt (de boven vermelde recente aanslagen in Mossul, *et cetera*).

Op basis van artikel 125 van de Grondwet claimen verschillende christelijke partijen de mogelijkheid voor het vestigen van een eigen 'autonome' regio, een soort *homeland*, gelegen in de vlakte van Nineveh. In het Sureth, de Aramese taal van de christenen, wordt deze regio aangeduid als *Atrâ*. Dit roept uiteraard direct een aantal fundamentele vragen op. Allereerst die van de situering van deze *Atrâ*. Er is in ieder geval de consensus dat dit gebied drie districten binnen de 'provincie' van Mossul, moet omvatten, d.w.z. een regio die traditioneel christelijk is en waar men in een aantal dorpen nog het Sureth kan horen als de normale gesproken taal. Deze

Interieur van de kerk van het Assyrische Mor Odisho-complex te Dere, ooit verwoest door het regime van Saddam, nu gerestaureerd. (Foto: M. de Vrij)

schappelijke leven. Daarom zijn ze ook in belangrijke mate gearbiseerd en is Bagdad hun natuurlijke biotoop geworden, en niet de noordelijke regio. Men kent de relatief goede positie van de Chaldeeuwse Kerk onder het regime van Saddam, maar ook daarvoor was dat het geval. Met andere woorden, veel minder dan de Assyrische Kerk hecht deze belang aan een eigen etnisch-linguïstisch gekleurd *homeland*. Het is vooral Louis Sako, de aartsbisschop van

regio behoort tot het Arabisch gedeelte van Irak, althans officieel. Deze relatief beperkte geografische afbakening wordt door sommigen als kunstmatig ervaren. Zij wijzen erop dat in aangrenzende gebieden, gelegen binnen de Koerdische Autonome Regio, ook een aantal christelijke dorpen is waar men Sureth spreekt en dat deze dorpen ook tot de *Atrâ* zouden moeten behoren. Afgezien van het probleem dat het niet zo duidelijk is welke groep dorpen binnen Koerdistan bij de *Atrâ* zou moeten behoren (er circuleren verschillende opties), stelt dit uiteraard de vraag naar de relatie van de *Atrâ* met de centrale overheid of de Koerdische Autonome Regio, misschien zelfs de vraag naar een *Atrâ* onder gedeeltelijk Koerdische paraplu. Het is duidelijk dat de partijen die het streven van hervestiging in Koerdistan steunen, gewonnen zijn voor deze laatste optie. De numeriek sterkste christelijke partij, de eerder genoemde ADB, kiest voor een *Atrâ* onder centraal gezag.

Tegenstanders *Atrâ*

Dan is er tenslotte het geluid van degenen die tegen de vestiging van een dergelijke christelijke regio zijn. Men hoort het vooral in kringen van de Chaldeeuwse hiërarchie (die over dit punt overigens verdeeld is). Deze wijst op het gevaar van gettovorming, en vreest dat een belangrijke verworvenheid van de Chaldeeuwse Kerk op deze manier verloren zal gaan, namelijk een rol te spelen op nationaal Iraaks niveau. Sinds de oprichting van de staat Irak (1932) hebben verschillende Chaldeeuwse patriarchen en bisschoppen bewust een politiek gevoerd van participatie aan het nationale politieke en maat-

Kerkuk, die deze houding verdedigt. Een houding die hem door politici niet altijd in dank wordt afgenomen, ook niet door sommigen van zijn eigen Chaldeeuwse collega-bisschoppen.

Autonomie

Een volgende probleem is uiteraard de vraag wat men moet verstaan onder autonome regio. Wat betekent hier autonomie? Ook hier zijn er natuurlijk verschillende standpunten: een 'soft version' en een meer omvattende. De eerste wordt verdedigd door de ADB, die inderdaad een aantal administratieve en culturele rechten in eigen handen wil geven van de christenen. ADB-politici wijzen er op dat dit gemakkelijk in het kader van de huidige grondwet gerealiseerd kan worden. Voorstanders van een omvattender optie signaleren dat christenen deze rechten al bezitten in plaatsen waar er een christelijke burgemeester e.d. is in de Vlakte van Nineveh, en dat dit daarom niets nieuws zou zijn. Ze vragen daarom een veel verdergaande vorm van autonomie, waar christenen wetgevende bevoegdheid zouden hebben, een eigen uitvoerend bestuur evenals eigen politie- en veiligheidsdiensten. De genoemde Sarkis Aghajan heeft deze optie verdedigd in een recente brochure. Als voorstander van samenwerking met de Koerden stelt hij dat deze vorm van autonomie ook in een Koerdisch kader mogelijk moet zijn. Tegenstanders wijzen er op dat om een dergelijke autonomie te regelen 1. de nationale grondwet aangepast zou moeten worden, en er 2. in de Koerdische grondwet - nog voorwerp van bespreking - ook mogelijkheden geschapen moe-

ten worden voor een dergelijke christelijke vorm van zelfbestuur.

Hiermee samenhangende vragen zijn: Welke is de verhouding tussen christenen die buiten het gebied van de *Atrâ* wonen en deze regio? Welke is de houding van de christelijke autoriteiten, bevoegd voor de eventuele *Atrâ*, ten aanzien van de niet-christelijke minderheden in hun gebied (moslims, Turkmenen, Yazidi's, Shabakken)?

De bovenstaande problematiek kan men niet juist inschatten, als men niet ook rekening houdt met de rol van de diaspora, die zich intensief met deze problematiek inlaat. Alle opties en standpunten vinden wel voor- of tegenstanders bij Iraakse christenen in Europa of de VS.

De discussie over een autonome *Atrâ* kan men evenmin los zien van de recente verkiezingen (31 januari 2009) in de 'provincie' Nineveh (Mossul en omstreken, het gebied waar ook de *Atrâ* zou moeten liggen). De zetel die is toegewezen aan de christelijke minderheid van de regio, is behaald door de pro-Koerdische 'Ishtar-coali-

tie'. ADM-vertegenwoordigers wijzen op intimidatie van de kant van pro-Koerdisch denkende christelijke instanties.

Hoe moeizaam een en ander ook moge verlopen, het bovenstaande toont aan dat in Irak zelf gewerkt wordt aan een voortzetting van een christelijke presentie. Vertrekken is niet de enige optie. Voor een pluriform Irak is een christelijke presentie vitaal. De initiatieven, genomen door christenen, verdienen beter bekend te worden in het westen, dat zich vaak alleen concentreert op de vluchtelingenproblematiek.

Herman Teule

Prof. dr. H. Teule is hoogleraar-directeur van het Instituut voor Oosters Christendom, Radboud Universiteit Nijmegen, en hoogleraar aan de Katholieke Universiteit van Leuven. Hij heeft recentelijk een studie gepubliceerd over de christenen van Irak, *Les Assyro-chaldéens. Chrétiens d'Irak, de Turquie et d'Irak*, Turnhout, 2008.

ZONDAG VOOR DE OOSTERSE KERKEN 10 MEI 2009 'KOM EN HELP' Steun educatieve projecten van CARITAS IRAK

Het consultatiebureau van Caritas Irak is voor christenen en moslims. (Foto: Caritas Irak)

Ieder jaar selecteert de Katholieke Vereniging voor Oecumene voor de Zondag voor de Oosterse Kerken een project of enkele projecten die gesteund zullen worden vanuit de opbrengsten van de collectes op deze zondag. Dit jaar betreft het de educatieve projecten van Caritas Irak:

- **training van vrijwilligers**
- **programma vrede en verzoening**
- **zorg voor gehandicapten**
- **scholing van kinderen van ontheemde families**
- **consultatiebureau**

Lees meer over het werk van Caritas Irak op www.oecumene.nl

Bijdragen voor dit project kunt u overmaken op **giro 1087628** t.n.v. Katholieke Vereniging voor Oecumene, Walpoort 10, 5211 DK 's-Hertogenbosch o.v.v. het project.